Analyysi

Yrityssektorin työn tuottavuuden vuosikasvu on ollut heikkoa vuosina 2019–2023

Suomen talous | 22.10.2024 | Hanne Vainionpää

KIRJOITTAJA

Hanne Vainionpää

Yrityssektorin työn tuottavuus ei keskimäärin kasvanut Suomessa vuosina 2019–2023. Viime vuosien hidasta tuottavuuskehitystä yrityssektorilla selittävät pitkälti sekä teollisuuden että palveluiden heikko tuottavuuskasvu, vaikka palvelut ovat ajoittain vaikuttaneet positiivisesti yrityssektorin tuottavuuskasvuun.

Yrityssektorin työn tuottavuuden vuosikasvu on pysynyt hitaana viime vuodet

Yrityssektorin työn tuottavuuden keskimääräinen vuosikasvu on ollut Suomessa hidasta finanssikriisistä lähtien. Se on jatkunut heikkona myös 2020-luvun alussa. Suomen taloudessa on lukuisia rakenteellisia tekijöitä, kuten työikäisen väestön väheneminen, työvoimapula ja talouden palveluvaltaistuminen, jotka heikentävät talouden pitkän aikavälin kasvumahdollisuuksia. Tuottavuuden kasvu yrityssektorilla on keskeinen tekijä, jolla voidaan tukea talouden kasvua.

Yrityssektori koostuu tässä katsauksessa kansantalouden tilinpidon mukaisista sektoreista: yrityssektori (S11) sekä rahoitus- ja vakuutuslaitokset (S12). Työn tuottavuus määritellään arvonlisän volyymin ja tehtyjen työtuntien suhteena.[1] Työn tuottavuus kasvaa, kun arvonlisäys kasvaa tehtyjä työtunteja enemmän. Katsauksessa huomioidaan vain yrityssektorin toimialat, sillä julkisen sektorin työn tuottavuuden arviointi on haasteellista siihen liittyvien mittausongelmien vuoksi.[2,3]

Katsaus syventyy vuosien 2019–2023 yrityssektorin työn tuottavuuden vuosikasvun tarkasteluun. Ajanjaksoon sisältyy poikkeuksellisia työn tuottavuuden kasvumahdollisuuksiin vaikuttaneita tekijöitä, kuten koronapandemia ja Ukrainan sota. Vaikka pidemmällä aikavälillä tuottavuuskasvun vaihtelua selittävät muutokset pääomaintensiivisyydessä sekä kokonaistuottavuudessa, on huomioitava, että taloudessa tapahtuneet shokit voivat vaikuttaa merkittävästi työn tuottavuuden kasvuun lyhyellä aikavälillä. Tuottavuuskasvu heikkenee laskusuhdanteessa usein jo siksi, että yritysten työvoima on vajaassa käytössä heikentyneen kysynnän vuoksi.[4] Yrityssektorin työn tuottavuuden vuosikasvu on jäänyt viime vuosina 2000-luvun alkua hitaammaksi (kuvio 1). Vuosina 2019–2023 se oli keskimäärin nollan tuntumassa.

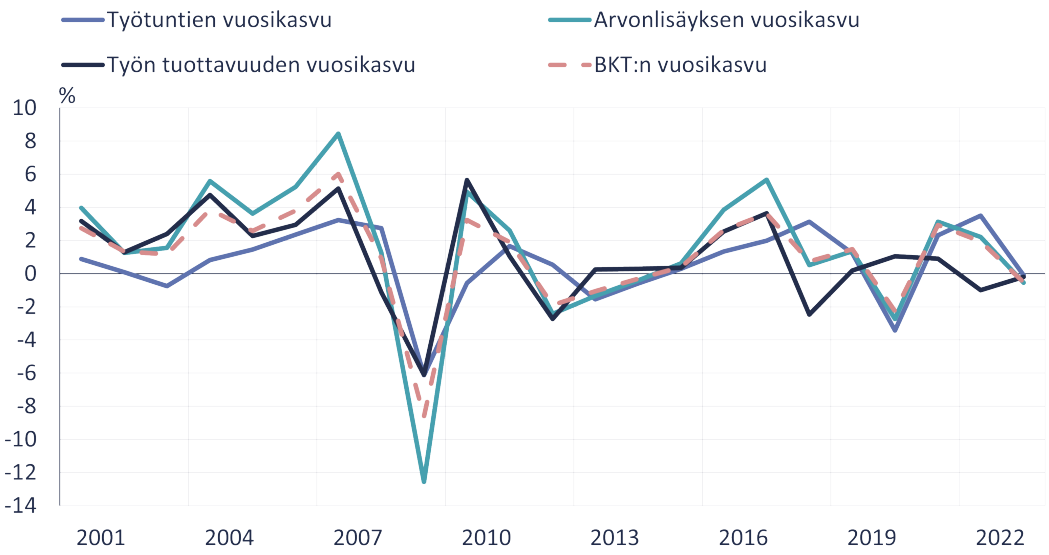
Finanssikriisistä poiketen yrityssektorin työtuntien ja arvonlisäyksen vuosikasvu supistuivat pandemiavuonna 2020, ja kasvoivat vuonna 2021, lähes samassa suhteessa. Tehdyt työtunnit reagoivat tyypillisesti viiveellä talouden suhdannekäänteeseen, eikä esimerkiksi heikentynyt suhdanne näy heti tehtyjen työtuntien vähentymisenä. Kuviosta 1 havaitaan, että tehtyjen työtuntien vuosikasvu onkin yleensä kääntynyt laskuun hieman arvonlisäyksen vuosikasvua myöhemmin. Tehtyjen työtuntien määrä väheni kuitenkin voimakkaasti pandemiavuonna 2020 samalla, kun arvonlisäys supistui. Tehdyt työtunnit ja arvonlisäys kasvoivat pandemian jälkeen, mutta molemmat supistuivat vuonna 2023 heikentyneen suhdannetilanteen seurauksena.

Kuviosta 1 havaitaankin, että Suomen viime vuosien talouskasvu on syntynyt keskimäärin pelkästään työpanoksen kasvusta, eikä lainkaan tuottavuuden kasvusta. Koronapandemian aikana

työn tuottavuus kasvoi niin Suomessa kuin euroalueella yleisesti, kun arvonlisäys supistui tehtyjä työtunteja vähemmän.[5] Tietyillä toimialoilla työtunnit supistuivat kuitenkin vähemmän kuin toimialojen tuottama arvonlisäys, sillä työpaikkojen säilymistä tuettiin tukitoimin. Arvonlisäyksen vuosikasvu ei ole palautunut koronapandemian jälkeen vuonna 2015 alkaneen noususuhdanteen siivittämään kasvuvauhtiin, vaikka arvonlisäyksen kasvu onkin ollut positiivista vuosina 2021 ja 2022.

Kuvio 1.

Yrityssektorin työtuntien, arvonlisäyksen ja työn tuottavuuden sekä kansantalouden BKT:n vuosikasvu vuosina 2001–2023

Lähde: Tilastokeskus ja Suomen Pankin laskelmat.

© Suomen Pankki, 42754@Tuott, BKT, tunnit vuosikasvu

Yrityssektorin työn tuottavuuskasvu muodostuu osatekijöistä

Eri toimialojen vaikutus työn tuottavuuden kasvuun yrityssektorilla voidaan jakaa toimialojen sisäiseen tuottavuuskasvuun, työvoiman siirtymiseen toimialojen välillä sekä toimialojen suhteellisten hintojen muutoksiin (kuvio 2). Ne toimialat, joiden oma sisäinen tuottavuuskasvu on nopeaa, vauhdittavat koko yrityssektorin työn tuottavuuskasvua. Mitä suurempi osuus näillä toimialoilla on yrityssektorin tuottamasta arvonlisästä, sitä suurempi vaikutus niillä on yrityssektorin tuottavuuskasvuun. Toisaalta, kun työvoimaa siirtyy muualta nopean tuottavuuskasvun toimialoille, koko yrityssektorin tuottavuuskasvu vauhdittuu. Jos tuottavuuserot toimialojen välillä ovat suuret, myös tällaisen rakennemuutoksen tuottavuusvaikutus voi olla suuri. Kolmanneksi, jos toimialan tuottamien tuotteiden hinnat

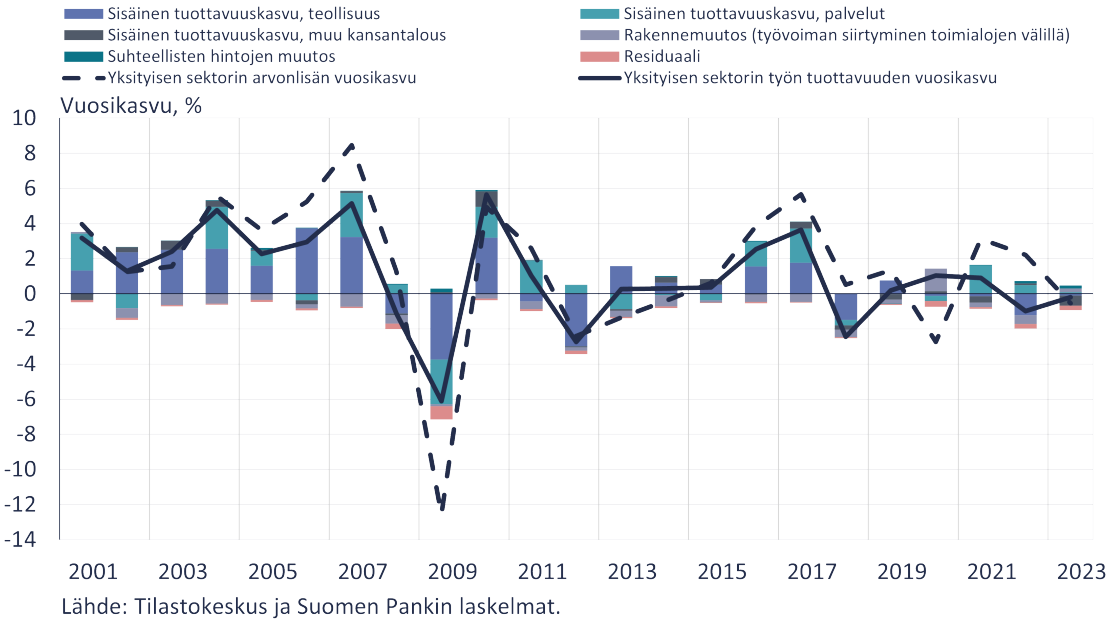
nousevat keskimääräistä nopeammin, toimiala tuottaa suhteessa enemmän arvonlisää talouteen, mikä näkyy parempana tuottavuuskehityksenä.[6]

Toimialojen sisäisen tuottavuuskasvun vaikutus koko yrityssektorin työn tuottavuuskasvuun saadaan, kun lasketaan yhteen toimialojen työn tuottavuuden vuosikasvu painotettuna toimialan osuudella koko yrityssektorin tuottamasta arvonlisästä. Tämä vaikutus on jaoteltu palvelutoimialojen, teollisuuden ja muiden toimialojen tuottavuuskasvun vaikutukseen.[7]

Yrityssektorin työn tuottavuuden vuosikasvusta suurin osa on viime vuosina muodostunut toimialojen sisäisestä tuottavuuskasvusta (kuvio 2). Toimialojen sisäisen tuottavuuskasvun vaikutus yrityssektorin työn tuottavuuden kasvuun oli kuitenkin negatiivinen vuosina 2022–2023.

Kuvio 2.

Yrityssektorin työn tuottavuuden vuosikasvu ei ole noussut viime vuosina finanssikriisiä edeltäneelle tasolle

Lähde: Tilastokeskus ja Suomen Pankin laskelmat.

© Suomen Pankki, 42754@Tuott.kasvu shift share letter

Yrityssektorilla rakennemuutoksen, eli toimialojen suhteellisten työvoimaosuuksien muutosten, vaikutus työn tuottavuuskasvuun on ollut viimeisten 25 vuoden aikana suhteellisen pieni (kuvio 2). Rakennemuutos vaikutti työn tuottavuuden vuosikasvuun poikkeuksellisen voimakkaasti pandemiavuonna 2020, mikä selittynee palvelualojen työvoimaosuuden laskulla ja jalostuksen sekä muiden toimialojen työvoimaosuuden kasvulla koko yrityssektorin työvoimaosuudesta.[8] Kuviossa 2 rakennemuutosta kuvaava palkki ei kuitenkaan sisällä päätoimialojen sisäistä työvoiman liikkuvuutta eli esimerkiksi teollisuuden sisällä tapahtuvaa työvoiman siirtymistä sen

alatoimialojen välillä. Työvoiman sisäinen liikkuvuus nostaa esimerkiksi teollisuuden sisäistä tuottavuuskasvua, mikäli työvoimaa siirtyy teollisuuden sisällä nopeamman tuottavuuskasvun alatoimialoille. Näin ollen päätoimialojen sisäinen rakennemuutos voi selittää voimakkaasti toimialojen tuottavuuskasvua. Myös toimialojen suhteellisten hintojen muutoksen vaikutus tuottavuuskasvuun on jäänyt hyvin pieneksi (kuvio 2). Toimialan painoarvo arvonlisän tuottamisessa kasvaa, mikäli sen tuotoksen arvo suhteessa muihin toimialoihin nousee.[9]

Talouden palveluvaltaistuminen välittyy työn tuottavuuskasvuun

Palvelutoimialojen työn tuottavuuden kasvun vaikutus koko yrityssektorin tuottavuuden kasvuun on korostunut palvelutoimialojen arvonlisäosuuden kasvaessa.[10] Vuonna 2000 palvelut muodostivat 48 % yrityssektorin arvonlisästä ja vuoteen 2023 mennessä ne kasvattivat osuuttaan 58 prosenttiin. Jalostuksen osuus yrityssektorin tuottamasta kokonaisarvonlisästä on supistunut viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana.[11] Vuonna 2000 jalostus tuotti yrityssektorin arvonlisästä 51 % ja vuonna 2023 osuus oli vajaat 40 %.

Jalostuksen toimialoista merkittävin arvonlisän tuottaja on teollisuus.[12] Sen osuus yrityssektorin arvonlisästä on supistunut 2000-luvulla merkittävästi. Vuonna 2000 teollisuus muodosti lähes 41 % yrityssektorin arvonlisästä ja vuonna 2023 osuus oli laskenut reiluun 25 prosenttiin. Rakentamisen osuus yrityssektorin arvonlisäyksestä on pysynyt melko vakaana vuodesta 2000 eteenpäin muodostaen vuosittain 7–10 % koko yrityssektorin arvonlisästä.

Sekä teollisuuden työn tuottavuuden vuosikasvun heikentyminen että teollisuuden osuuden pienentyminen yrityssektorin arvonlisäyksestä näkyvät koko yrityssektorin työn tuottavuuskasvun heikentymisenä. 2000-luvulla yrityssektorin tuottavuuden vuosikasvu on liikkunut samansuuntaisesti teollisuuden työn tuottavuuskasvun kanssa. Kun teollisuuden tuottavuuskasvu on heikentynyt (voimistunut), koko yrityssektorin tuottavuuskasvu on heikentynyt (voimistunut). Viime vuosina ainoastaan palveluiden tuottavuuskasvu on tukenut yrityssektorin työn tuottavuuskasvua, ja vuonna 2021 koko yrityssektorin tuottavuuden vuosikasvu oli positiivista palveluiden tuottavuuskasvun ansiosta.

Toimialojen työn tuottavuuden vuosikasvu vaihtelee vuosina 2019–2023

Seuraavaksi tarkastellaan, selittävätkö yksittäiset toimialat koko yrityssektorin heikkoa tuottavuuskasvua vuosina 2019–2023, vai onko yrityssektorin heikko tuottavuuskasvu seurausta

koko sektorin laaja-alaisesta heikkoudesta. Tarkastelu keskittyy arvonlisäosuuksiltaan suurimpien sekä muuten tarkastelujaksolla poikkeuksellisen tuottavuuskasvun toimialojen työn tuottavuuden vuosikasvuun ja sen kontribuutioihin.

Teollisuus on muodostanut tarkastelujaksolla keskimäärin noin neljänneksen yrityssektorin arvonlisästä ollen arvonlisäosuudeltaan suurin yrityssektorin päätoimiala. Rakentaminen on muodostanut keskimäärin 9 % yrityssektorin arvonlisästä, tukku- ja vähittäiskauppa puolestaan keskimäärin 13 %, kuljetus ja varastointi keskimäärin 6 %, majoitus- ja ravitsemustoiminta keskimäärin 2 %, informaatio- ja viestintä keskimäärin 9 %, rahoitus- ja vakuutustoiminta keskimäärin 5 % ja ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta keskimäärin 7 %.

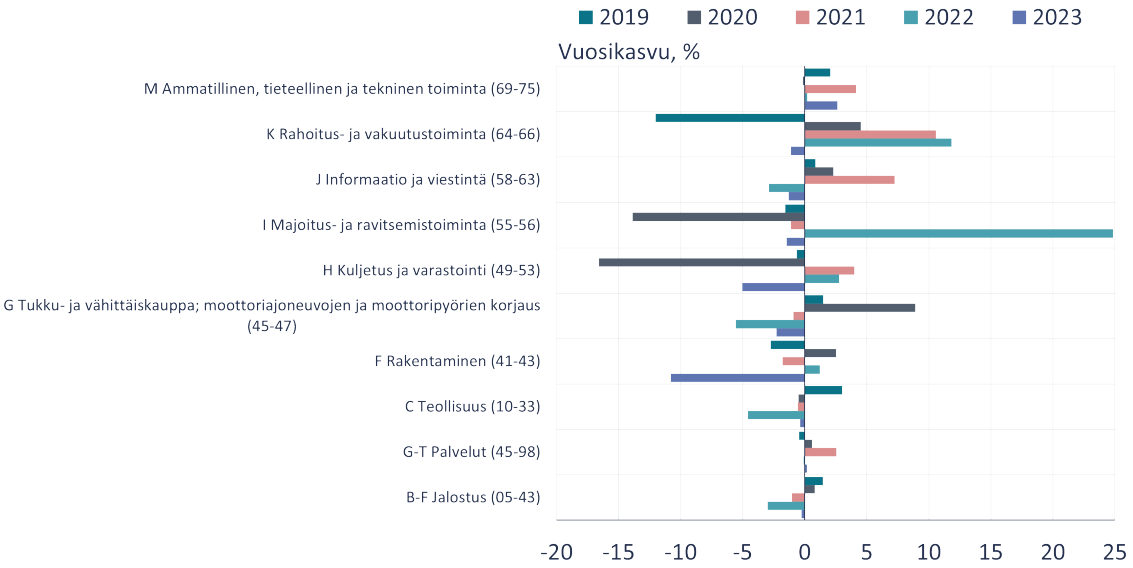
Teollisuuden työn tuottavuuden kasvuvauhti oli vuosina 2000–2023 keskimäärin 1,9 % ja vuosina 2019–2023 se oli keskimäärin -0,6 %. Palvelutoimialojen työn tuottavuuden vuosikasvu oli keskimäärin 0,8 % viimeisten 25 vuoden tarkastelujaksolla ja vuosina 2019–2023 se oli keskimäärin 0,5 %.

Palvelutoimiala koostuu hyvin erilaisista palveluista, joten yksiselitteisten johtopäätösten teko toimialan tuottavuuden kasvusta on haasteellista. Varsinkaan koronavuoden 2020 tuottavuuskehityksen tulkinta ei ole suoraviivaista, sillä monilla heikosti kehittyneillä toimialoilla kokonaiskysyntä supistui merkittävästi. Lisäksi koronarajoitukset estivät liiketoimintaa erityisesti matkailu- ja ravitsemustoiminnan sekä viihteen ja virkistyksen toimialoilla. Samaan aikaan työllisyys ei kuitenkaan vähentynyt niin voimakkaasti, sillä toimialat pitivät kiinni työntekijöistään. Koronavuoden 2020 tiettyjen toimialojen heikentynyt tuottavuuskasvu ei välttämättä tarkoita toimialojen aitoa tuottavuuskasvun heikkenemistä, sillä vuosiin 2019–2023 sisältyvät tuotantoa selvästi rajoittaneet ja työtunteihin vaikuttaneet pandemiavuosi 2020 sekä kriisin jälkeiset sopeutumisvuodet.

Toimialojen työn tuottavuuden vuosikasvu vaihteli voimakkaasti vuosina 2019–2023 (kuvio 3). Päätoimialoittain tarkasteltuna minkään toimialan tuottavuus ei ole kasvanut yhtäjaksoisesti viimeisten viiden vuoden tarkastelujaksolla.

Kuvio 3.

Toimialojen työn tuottavuuden kasvu on ollut vaihtelevaa vuosina 2019–2023

Lähde: Tilastokeskus ja Suomen Pankin laskelmat.

© Suomen Pankki, 42754@Tuott.kasvu kirjaintaso (2)

Vuonna 2019 tuottavuuskasvu oli voimakkainta muun palvelutoiminnan sekä taiteiden, viihteen ja virkistyksen toimialoilla.[13] Heikointa tuottavuuskasvu oli rahoitus- ja vakuutustoiminnan sekä kaivostoiminnan ja louhinnan toimialoilla. Koronapandemian alkaessa vuonna 2020 työn tuottavuus kasvoi voimakkaimmin tukku- ja vähittäiskaupassa ja laski voimakkaimmin kuljetuksessa ja varastoinnissa, majoitus- ja ravitsemistoiminnassa sekä taide-, viihde- ja virkistystoiminnassa.

Vuonna 2021 toimialojen välinen tuottavuuskehitys oli tasaisempaa, mutta rahoitus- ja vakuutustoiminnan työn tuottavuuden kasvu oli voimakkainta. Rahoitusalan tuottavuuden tarkastelussa on huomioitava toimialan arvonlisäyksen voimakas vaihtelu. Toimialan tuottavuuskasvun tulkintaan onkin suhtauduttava varauksellisesti. Koronapandemia vaikeutti rakennusalan toimintaa ja heijastui rakentamisen tuottavuuteen, joka supistui voimakkaasti vuonna 2021 jatkaen senkin jälkeen alhaisella tasolla. Rakennusala on syklinen toimiala ja toimialan tuottavuus on heikentynyt 2000-luvulla suhdannetilanteen ollessa heikko.

Vuonna 2022 erityisesti matkailu- ja ravitsemustoiminnan tuottavuuden vuosikasvu oli voimakasta, lähes 25 %. Toimialan voimakas tuottavuuden kasvu ei välttämättä tarkoita toimialan pidemmän aikavälin tuottavuuskasvua vaan pikemminkin palautumista koronapandemian aikaisista rajoituksista, kun sekä toimialan tuottama arvonlisä että työtunnit kasvoivat, mutta arvonlisä kasvoi työtunteja nopeammin. Vuonna 2023 tuottavuuden vuosikasvu oli nopeinta

sähkö-, kaasu- ja lämpöhuollon toimialalla. Tulkintaan on suhtauduttava varauksellisesti, sillä energiakriisin vaikutus toimialan arvonlisän kasvuun saattaa olla merkittävä.

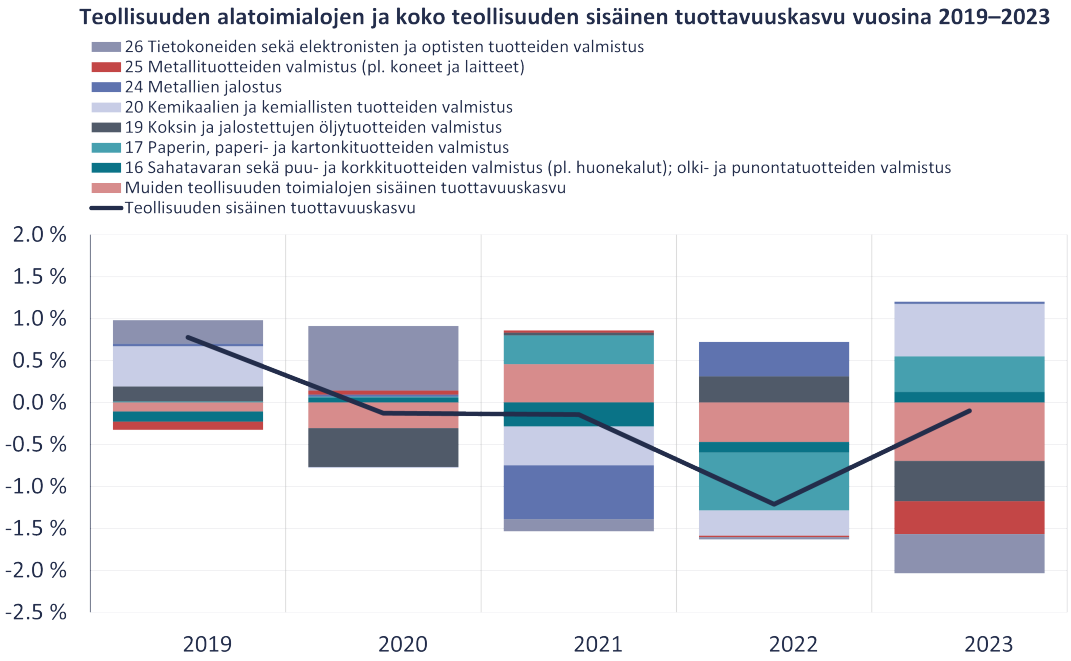
Vuosien 2019–2023 tuottavuuden vuosikasvun kehitystä selittää pääosin toimialojen tuottaman arvonlisän vuosikasvu. Varsinkin heikentynyttä tuottavuutta selittävät edellä mainitut kokonaiskysynnän supistuminen ja joihinkin toimialoihin kohdistuneet liiketoimintarajoitukset, jotka supistivat toimialojen tuottamaa arvonlisää.

Teollisuuden työn tuottavuuden vuosikasvu on heikentynyt

Seuraavaksi tarkastellaan teollisuuden alatoimialojen kontribuutioita teollisuuden tuottavuuskasvuun eli sitä, mitkä teollisuuden alatoimialat voimistivat tai heikensivät voimakkaimmin koko teollisuuden tuottavuuskasvua vuosina 2019–2023. Tietokoneiden sekä elektronisten ja optisten tuotteiden valmistus, metallien jalostus, kemikaalien ja kemiallisten tuotteiden valmistus sekä paperin, paperi- ja sahatuotteiden valmistus ovat alatoimialoja, jotka ovat vaikuttaneet voimakkaimmin koko teollisuuden päätoimialan tuottavuuskasvun kehitykseen (kuvio 4).

Koronapandemia kiihdytti tietokoneiden ja elektronisten laitteiden kysyntää, mikä näkyy vuoden 2020 tietokoneiden sekä elektronisten ja optisten tuotteiden valmistuksen tuottavuuden kasvuna. Sahatavaran sekä puu- ja korkkituotteiden valmistuksen tuottavuuskasvukontribuutio kasvoi vuonna 2021 aikaisempiin vuosiin verrattuna. Kasvua selittänee puumarkkinoiden noususuhdanne, kun sahatavaran ja sellun noussut kysyntä kasvattivat saha- ja puutavaran käyttöä ja hintatasoa. Vuonna 2022 koksin ja jalostettujen öljytuotteiden valmistuksen mitattu tuottavuuden vuosikasvu kiihtyi energiakriisin seurauksena. Metallituotteiden valmistuksen kontribuutio oli aiempia vuosia negatiivisempi vuonna 2023.

Kuvio 4.

Lähde: Tilastokeskus ja Suomen Pankin laskelmat.

© Suomen Pankki, 42754@C sisäinen tuott kasvu 19-23

Palvelualojen tuottavuuskasvu on ollut vaimeaa, mutta niillä on kasvupotentiaalia

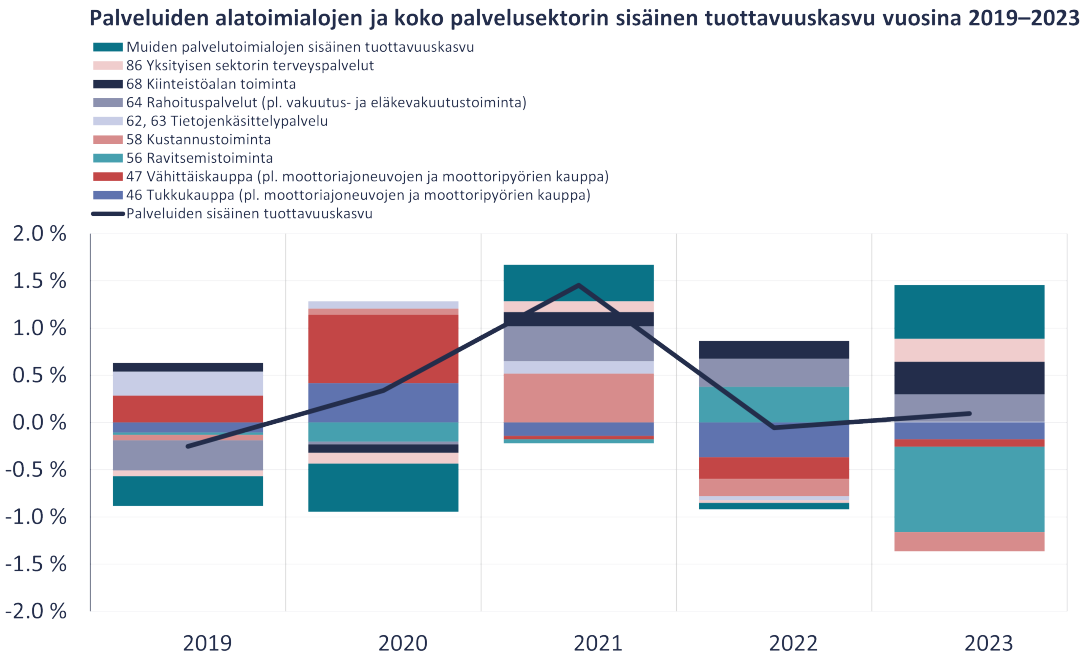
Palvelut koostuvat hyvin erilaisista palvelutoimialoista ja palveluiden työn tuottavuuskasvun mittaaminen on yleisesti ottaen teollisuuden tuottavuuskasvun mittaamista vaikeampaa. Palveluiden tuottavuuden kasvupotentiaali on tiettyjen, korkean tuottavuuden palveluiden varassa, vaikka niiden osuus koko yrityssektorin arvonlisäyksestä on melko pieni. Esimerkiksi kivijalkapalvelut eivät sisällä niin suurta kasvupotentiaalia kuin esimerkiksi informaatio- ja viestintäpalvelut. Erityisesti digitaalisissa palveluissa nähdään mahdollisuuksia nopealle tuottavuuskasvulle, sillä toimialojen skaalautumismahdollisuudet saattavat olla suuremmat kuin ei-digitaalisten palveluiden.[14, 15]

Seuraavaksi tarkastellaan palveluiden alatoimialojen vaikutusta palveluiden tuottavuuskasvuun vuosina 2019–2023. Vähittäiskaupan, rahoituspalveluiden, tukkukaupan ja ravitsemistoiminnan tuottavuuskasvu vaikuttavat voimakkaimmin koko palvelusektorin tuottavuuskasvuun (kuvio 5). Sekä tukku- että vähittäiskaupan sisäinen tuottavuuskasvu oli negatiivista vuosina 2021–2023. Erityisesti vähittäiskaupan tuottavuus kasvoi voimakkaasti vuonna 2020 nostaen palveluiden tuottavuuskasvua kokonaisuutena. Majoitus- ja ravitsemistoiminnan sisäinen tuottavuuskasvu vaihtelee tarkastelujaksolla liikkuen kuitenkin nollan tuntumassa. Majoitustoiminnan sisäinen

tuottavuus kasvoi vuosina 2021 ja 2022 mutta ravitsemistoiminnan vain vuonna 2022.

Televiestinnän keskimääräinen tuottavuuskasvu oli vuosina 2000–2013 0,3 %, kun vuosina 2019–2023 toimialan keskimääräinen tuottavuuskasvu laski 0,05 %:iin. Tietojenkäsittelypalvelut muodostavat vain pienen osan koko palvelutoimialojen tuottavuuskasvusta vuosina 2019–2023 (kuvio 5). Ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan yhteenlaskettu vaikutus palveluiden tuottavuuskasvuun on ollut likimain nollassa vuosina 2019–2023, eivätkä päätoimialan alatoimialat vaikuta merkittävästi palveluiden tuottavuuskasvuun. Kustannustoiminnan tuottavuuskasvun vaikutus palveluiden tuottavuuskasvuun oli tarkastelujakson muihin vuosiin verrattuna voimakasta vuonna 2021 (kuvio 5). Rahoituspalvelut, kiinteistöalan toiminta ja yksityiset terveyspalvelut muodostavat melko vakiintuneen osan palveluiden tuottavuuskasvusta vuosina 2019–2023.

Kuvio 5.

Lähde: Tilastokeskus ja Suomen Pankin laskelmat.

© Suomen Pankki, 42754@G-T sis. tuott kasvu

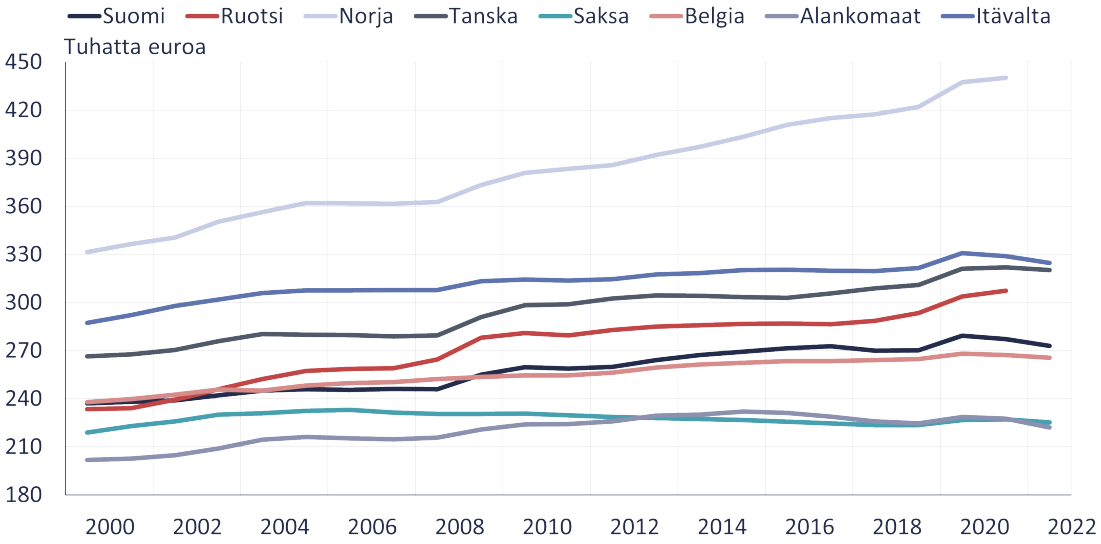
Talouden pääomavaltaistuminen on hidastunut kilpailijamaihin verrattuna

Työntekijäkohtainen tuotannollinen pääoma on kasvanut Suomessa 2000-luvulla muita Pohjoismaita hitaammin (kuvio 6). Talouden pääomavaltaisuus alenee, mikäli tuotannollisen pääoman määrä työntekijää kohti vähentyy. Suomen tuotannollisen pääoman määrä ei ole

kuitenkaan kaikkia kilpailijamaita alhaisemmalla tasolla, eli investoinnit eivät selitä yksiselitteisesti kansantalouden heikkoa tuottavuuskasvua. Esimerkiksi Hollannin ja Saksan tuotannollisen pääoman määrä työntekijää kohti on huomattavasti Suomea alhaisemmalla tasolla läpi 2000-luvun. Työntekijäkohtaisen tuotannollisen pääoman määrä Suomessa ei välttämättä ole suoranaisesti heikentänyt työn tuottavuuskasvua, sillä sen määrä on kasvanut maltillisesti 2000-luvulla. Suomen Pankin tuoreimman pitkän aikavälin ennusteen mukaan inhimillisen pääoman kasvu on ollut Suomessa merkittävä kasvutekijä tuotannollisen pääoman kasvun rinnalla. [16]

Kuvio 6.

Työntekijäkohtaisen tuotannollisen pääoman määrä on noussut 2000-luvulla muita Pohjoismaita hitaammin

Lähde: Eurostat ja Suomen Pankin laskelmat.
Pääomavaltaisuus on laskettu tuotannollisen pääoman määränä työntekijää kohti kansantaloudessa.

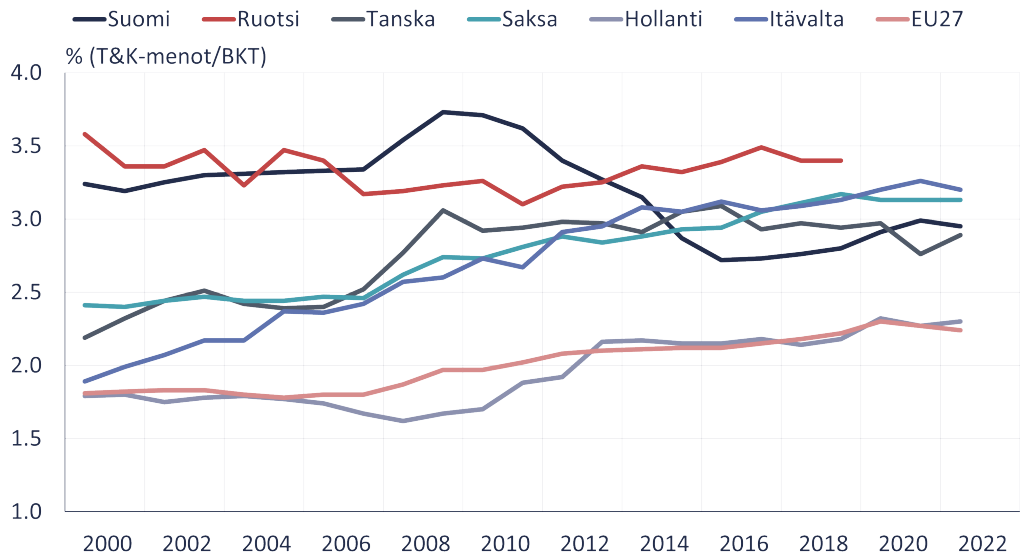
© Suomen Pankki, 45754@Pääomavaltaisuus_tasot

Investoinnit tutkimukseen ja kehitykseen (T&K) kasvattavat talouden aineetonta pääomakantaa. Panostuksia tutkimus- ja kehitystoimintaan pidetään merkittävänä tuottavuuskasvun edistäjänä. Suomessa T&K-menot suhteessa BKT:hen olivat kilpailijamaita suuremmat ennen finanssikriisiä (kuvio 7). T&K-menojen lasku voikin osaltaan selittää viime vuosien heikkoa tuottavuuskasvua. Vuonna 2009 T&K-menojen osuus BKT:stä oli lähes 4 %. 2000-luvun alun korkeaa T&K-menojen suhdetta bruttokansantuotteeseen selittävät pitkälti Nokian T&K-toimintapanostukset.[17] Suomessa on käynnissä asteittainen T&K-toiminnan rakennemuutos, joka tapahtuu pitkällä aikavälillä.[18] Yritysten T&K-panostusten painopiste on siirtymässä palveluihin ja erityisesti ICT-teknologiaan, minkä voi odottaa näkyvän toimialojen tuottavuuskehityksessä pidemmällä aikavälillä.

Suomen T&K-menot ovat kuitenkin kasvaneet hiljalleen vuodesta 2016 lähtien ja ne olivat vuonna 2023 lähes 3 % suhteessa BKT:hen. Koska T&K-menojen taso ei ole Suomessa huomattavasti verrokkimaita alhaisemmalla tasolla, ei ole ilmeistä, että myöskään T&K-panostusten vähäisyys selittäisi työn tuottavuuden heikkoa viimeaikaista kehitystä.

Kuvio 7.

Suomen T&K-menot suhteessa bruttokansantuotteeseen ovat laskeneet finanssikriisiä edeltäneeltä tasolta

Lähde: Eurostat.

© Suomen Pankki, 42754, @T&K-menot_taso_maavertailu

Toimialojen heikko tuottavuuskasvu selittää yrityssektorin viime vuosien vaatimatonta tuottavuuskasvua

Suomen yrityssektorin työn tuottavuus ei ole kasvanut vuosina 2019–2023. Sekä teollisuudessa että palvelutoimialoilla keskimääräinen tuottavuuskasvu on ollut vaatimatonta tarkastelujaksolla. Vuosien 2019–2023 tuottavuuden vuosikasvun tulkinta on haasteellista, koska ulkoiset shokit, kuten koronapandemia ja Ukrainan sota, ovat vaikuttaneet toimialojen kokonaiskysyntään ja sitä kautta toimialojen tuottamaan arvonlisäykseen sekä yritysten työllistämismahdollisuuksiin. Taloudessa esiintyneet suhdanneteki jät vaikuttavatkin voimakkaasti lyhyen aikavälin tuottavuuskasvun tarkasteluun. Toimialatarkastelu ei nostanut esiin yksittäisiä toimialoja, jotka olisivat vaikuttaneet merkittävästi yrityssektorin viime vuosien tuottavuuskehitykseen.

Suomen tuottavuuskasvun kehitys ei kuitenkaan poikkea merkittävästi muun euroalueen kehityksestä, vaikka tuottavuuden vuosikasvu on ollut Suomessa sekä euroaluetta, EU:ta että

Yhdysvaltoja hitaampaa vuosina 2019–2023.[19, 20] Työn tuottavuuden hidas kasvu koskee myös muita euroalueen kehittyneitä talouksia. Suomessa koko kansantalouden työn tuottavuus heikkeni tarkastelujaksolla keskimäärin lähes 0,2 % vuosittain, kun taas euroalueella se kasvoi keskimäärin vain 0,4 % ja EU:ssa 0,6 % vuosittain. Yhdysvalloissa työn tuottavuus kasvoi vuosina 2019–2023 keskimäärin 1,8 % vuosittain.

Työn tuottavuuden vuosikasvu on tämän artikkelin analyysissä jaettu toimialojen sisäiseen tuottavuuskasvuun, suhteellisten hintojen muutoksiin sekä rakennemuutokseen. Suhteellisten hintojen muutos sekä rakennemuutos vaikuttavat tuottavuuskasvuun vähäisesti. Aiemmin teollisuustoimialojen on nähty kasvattavan koko yrityssektorin tuottavuutta, mutta viime vuosina ainoastaan palvelut ovat kasvattaneet koko yrityssektorin työn tuottavuutta. Palvelutoimialojen tuottavuuskasvupotentiaali kohdistuu kuitenkin vain tiettyihin palveluihin, kuten digitaalisiin palveluihin. Kokonaisuutena voidaankin todeta, että laaja-alainen toimialojen heikko sisäinen tuottavuuskasvu selittää koko yrityssektorin heikkoa tuottavuuskasvua.

Yrityssektorilta poistui useita korkean tuottavuuden työpaikkoja finanssikriisin, Nokian romahduksen ja paperiteollisuuden tuotannon vähenemisen seurauksena, mikä näkyy pidemmällä tarkastelujaksolla koko yrityssektorin tuottavuuden kasvun heikentymisenä. Siltikään rakennemuutoksen osuus ei ole ollut kovinkaan merkittävä viime vuosina. Koska talouden sopeutuminen tapahtuu pitkällä aikavälillä, talouden rakennemuutos välittyy hitaasti tuottavuuskasvuun. Näin ollen viime vuosien kriisit eivät välttämättä ole valuneet kokonaisvaltaisesti talouden rakennemuutokseen.

Vaikka tuotannollisen pääoman määrä työntekijää kohti on laskenut muita Pohjoismaita matalammalle tasolle, Suomen pääomavaltaistuminen ei ole kaikkia verrokkimaita alhaisempaa. Myöskään T&K-menot eivät jää huomattavasti jälkeen verrokkimaista, vaikka niiden taso onkin laskenut finanssikriisiä edeltäneeltä tasoltaan. Näin ollen nämäkään tekijät eivät selitä yksiselitteisesti yrityssektorin viime vuosien heikkoa tuottavuuskasvua.

Työn tuottavuuden kasvua Suomessa on tuottavuuslautakunnan selvityksen mukaan vaikeuttanut myös työntekijöiden ja tuotantopanosten heikko uudelleenallokoituminen tuottavimpiin toimialoihin ja yrityksiin, mitä voidaan tulkita ikään kuin talouden rakennemuutoksen puutteena.[21] Heikkoa tuottavuuskehitystä saattavat selittää myös Suomen edellä kuvattu toimialarakenne. Työikäisen väestön väheneminen voi vaikeuttaa osaavan työvoiman saatavuutta, ja pandemia saattoi vähentää kansantalouden inhimillisen pääoman määrää. Lisäksi koronapandemian aikaiset tukitoimet saattoivat heikentää yrityssektorin tuottavuuskehitystä, kun markkinoilta poistui tavallista vähemmän tuottamattomia yrityksiä.

Viitteet

1. Toimialakohtainen arvonlisä määritetään toimialan vuodessa tuottaman kansantalouden vuositilinpidon mukaisen perushintaisen bruttoarvonlisäyksen arvona. ↑
2. Aineistoon sisältyvät NACE Rev. 2-luokituksen mukaiset toimialat A-S. ↑
3. Julkisen sektorin nettoarvonlisä määritellään kansantalouden tilinpidossa palkansaajakorvausten suuruisena, joten julkisen sektorin tuotokselle ei ole olemassa markkinahintaa. ↑
4. Toimialoittaista pidemmän aikavälin työn tuottavuuden kasvua ovat tarkastelleet laajemmin artikkelissaan esimerkiksi Kokkinen, Silvo ja Mäki-Fränti (2019), Teollisuus ei tue työn tuottavuuden kasvua entiseen tapaan, Euro & talous 11.6.2019. ↑
5. Ks. Euroalueen talous kaipaa nopeampaa tuottavuuskehitystä, Euro & talous 16.4.2024. ↑
6. Ks. Kokkinen ym. (2019) mm. tuottavuuden tekijöiden tarkemmasta määrittelystä. ↑
7. Muut toimialat sisältävät alkutuotannon; kaivostoiminnan ja louhinnan; sähkö-, kaasu- ja lämpöhuollon, jäähdytysliiketoiminnan; vesihuolto, viemäri- ja jätevesihuollon, jätehuollon ja muun ympäristön puhtaanapidon sekä rakentamisen toimialat (A, B, D-F). ↑
8. Työvoimaosuus tarkoittaa toimialan osuutta koko yrityssektorin työtunneista. ↑
9. Ks. tarkemmin Kokkinen, Mäki-Fränti ja Silvo, Teollisuus ei tue työn tuottavuuden kasvua entiseen tapaan, Euro & talous 11.6.2019. ↑
10. Palvelut sisältävät toimialat G-T. ↑
11. Jalostus sisältää toimialat B-F. ↑
12. Teollisuus sisältää toimialan C. ↑
13. Muu palvelutoiminta sisältää alatoimialat järjestöjen toiminta; tietokoneiden, henkilökohtaisten ja kotitaloustavaroiden korjaus sekä muut henkilökohtaiset palvelut (94–96). ↑
14. Tuottavuuslautakunta (2021), Tuottavuus ja voimavarojen kohtaanto – Digitaalisten palveluiden tuottavuuden taso ja kehitys Suomessa heikko. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2021:58. ↑
15. Digitaalisilla palveluilla tarkoitetaan OECD:n luokittelun mukaisesti palvelualoja televiestintä, IT, lakiasiat ja laskentatoimi, tieteellinen tutkimus, markkinointi sekä hallinto- ja tukipalvelut. Ks. Calvino, F., Criscuolo, C., Marcolin, L. ja Squicciarini, M. (2018), "A taxonomy of digital intensive sectors", OECD Science, Technology and Industry Working Paper No. 2018/14. ↑
16. Suomen uuden pitkän aikavälin ennusteen mukaan kasvu näyttää entistä vaisummalta, Euro & talous 17.12.2021. ↑
17. Vuonna 2001 Nokian osuus Suomen koko yrityssektorin T&K-toiminnasta oli arviolta lähes puolet. Ks. Ali-Yrkkö & Hermans (2002), Nokia Suomen innovaatiojärjestelmässä, ETLA:n Keskusteluaihe no. 799. ↑
18. Tuottavuuslautakunta (2019), Tuottavuuden tila Suomessa: Miksi sen kasvu pysähtyi, käynnistyykö se uudelleen? Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:21. ↑

19. Euroalueen talous kaipaa nopeampaa tuottavuuskehitystä, Euro & talous 16.4.2024. ↑
20. OECD Data Explorer, Productivity growth rates (BKT/työtunnit, vuosikasvu kiintein hinnoin). ↑

Tässä artikkelissa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajien omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin näkemystä.

Asiasanat

investoinnit, palveluvaltaistuminen, talouskasvu, teollisuus, työn tuottavuus